

psience

koos loodud väärtus

Laenukäitumise uuringu üldkokkuvõte

„Kes on kiirlaenuvõtja?”

Teostaja: Psience OÜ

Veebruar, 2009

Laenukäitumise uuringu üldkokkuvõte „Kes on kiirlaenuvõtja?”

Teostaja üldandmed:

Psience OÜ
Registrikood 11502414
Kuusiku 11a, 76901 Tabasalu
E-post: psience@psience.ee

Vastutav projektijuht:

Eva-Maria Kangro
Psience OÜ
Tel: +372 5091 622
E-post: eva-maria.kangro@psience.ee

Uuringu kaasteostajad:

Katrin Noormägi
Psience OÜ
E-post: katrin.noormagi@psience.ee

Kärolin Šults
Psience OÜ
E-post: karolin.sults@psience.ee

1. Uuringu idee ja eesmärk

Psühholoogiaalaste uuringute ja koolitustega tegelev agentuur Psience viis läbi küsitluse, mille eesmärgiks oli **mõista paremini laenukäitumise sotsiaalseid ja psühholoogilisi tegureid.**

Uuringu keskmesse võeti laenu- ja krediitdivõtmisharjumused ning järeelmaksuga ostmise kui tarbimiskäitumise ühed levinumad abivahendid.

Viimase aasta jooksul on kerkinud esile problemaatika seoses üha suurema hulga inimeste sattumisega tõsisesse makseraskustesse kiiralaenude tagasimaksmisel. Finantsummikus siplemine tähendab aga enamasti probleeme ka tööl, suhetes ja sotsiaalses elus üldisemalt, sageli kujunevad raskustes inimestel vaimse tervise probleemid.

Kliendiuuritud on selgelt näidanud, et üheks kriitiliseks teguriks laenude ja krediitide võtmisel on enamasti inimeste finantsalane ebapädevus. Samas puuduvad **uuringutest lähtuvad tõlgendused psüühiliste võtmetegurite kohta**, mis ajendavad inimesi üht või teistmoodi otsustama.

Psience'i ettevõtmise ideeks oli mõista paremini laenukäitumise tagamaid ning ühtlasi kontrollida rahvasuus levivaid arusaamu kiiralaenajate profiili kohta.

Antud uuringu mõte ei seisne niivõrd sotsioloogilises kirjeldamises kui psühholoogiast lähtuvate seaduspärade uurimises.

Uuringu põhiküsimus: Kas ja mille poolest erinevad kiiralaene võtnud inimesed nendest, kes kiiralaene võtnud pole?

Seejuures keskenduti järgmistele asjaoludele:

- Majanduslikud tegurid
- Sotsiaaldemograafilised näitajad
- Psühholoogiline profiil (isiksuslikud faktorid ja rahaga seotud hoiakud)
- Krediitdivõtmisega seotud tarbimisharjumused

2. Meetod ja valim

Uurimismeetodina kasutati kirjalikku küsitlust. Küsimustik koosnes kahest osast:

I sotsiaaldemograafilised andmed ja varasem laenukäitumine

II Väärtused, hoiakud, isiksuseomadused, eluga rahulolu

Andmeanalüüs

Andmeid analüüsiti statistikaprogrammis SPSS, kasutades kirjeldavaid statistikuid, Chi-ruut testi, t-testi, ANOVAt ja korrelatsioonanalüüse ning testide struktuuride kontrollimiseks faktoranalüüsi. Järeldused gruppidevaheliste erinevuste kohta on tehtud usaldusnivool $p < 0,01$.

Valimi üldkirjeldus

Uuringus osales 268 inimest, meeste-naiste proportsioon vastavalt 43% ja 57%; neist eestikeelseid 73% ja venekeelseid 27%. Vastajate keskmine vanus oli 33 a (noorim 18 a, vanim 76 a).

Kiirlaenu võtnud inimesi oli 52 (25%), neist 1-2 korda laenu võtnuid 32 ning 3 ja enam korda kiirlaenanuid 20. Nad ei erinenud üldvalimist soo, vanuse ega rahvuse poolest.

- **Hariduslik jaotus**

	Kiirlaenu mittevõtnud (% valimist)	Kiirlaenu võtnud (n)
Kõrgharidus	32%	9
Keskharidus	20%	16
Omandamisel keskharidus	19%	-
Keskeriharidus	16%	15
Põhiharidus	11%	12

Kui valimis tervikuna oli kõrgharidusega inimesi kõige rohkem, siis kiirlaenu (KL) võtnute grupis oli kõrgharidusega inimesi kõige vähem.

- **Sissetulek (neto)**

	Kiirlaenu mittevõtnud (% valimist)	Kiirlaenu võtnud (n)
kuni 1000	15%	3
1001 – 2000	11,8%	5
2001- 4000	9%	5
4001 – 7000	9%	7
7001 - 10 000	13%	8
10 001 – 15 000	19%	12
15 001 – 20 000	11%	7
20 001 – 25 000	4%	2
üle 25 000	2%	2

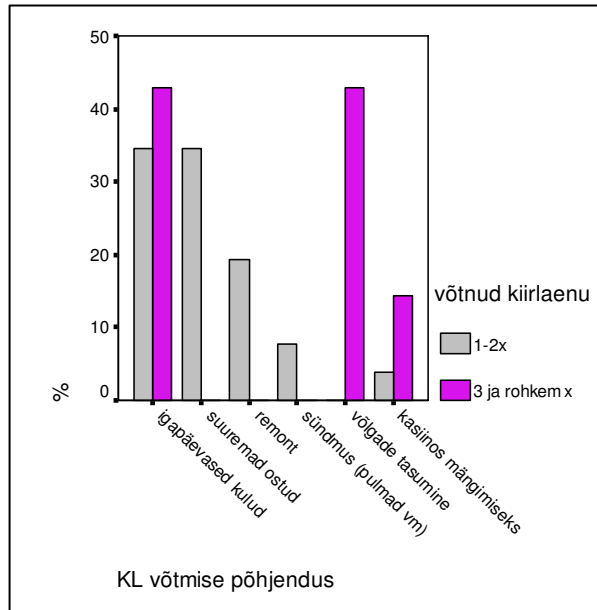
Sissetuleku osas KL võtjad teistest ei erinenud.

TULEMUSED

- **Milleks kiirlaene võetakse?**

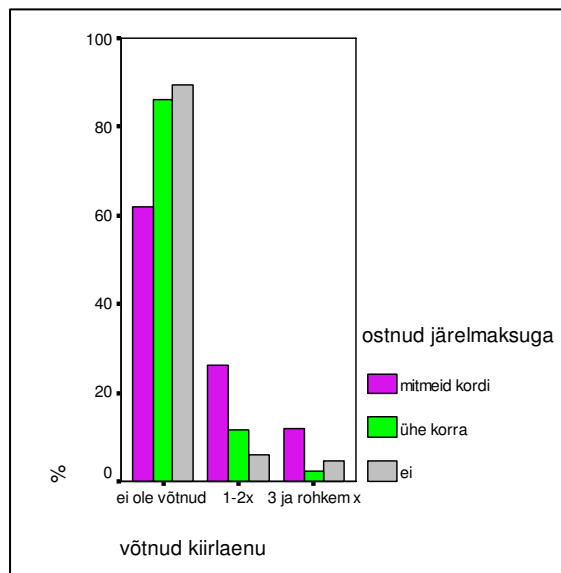
Igapäevaeluks, jooksvateks kulutusteks	38%
Suuremateks ostudeks (auto, mööbel jne)	22%
Võlgade tasumiseks (sh eelnevad laenud)	15%
Remondiks	13%
Kasiinos mängimiseks	8%
Sünnimuseks (pulmad, reis jne)	5%

Võlgade tasumiseks võtavad KL korduvlaenajad. Nende puhul näibki laenuotstarve olevat ühesem kui teistel: igapäevased kulud, võlad ja kasiino.

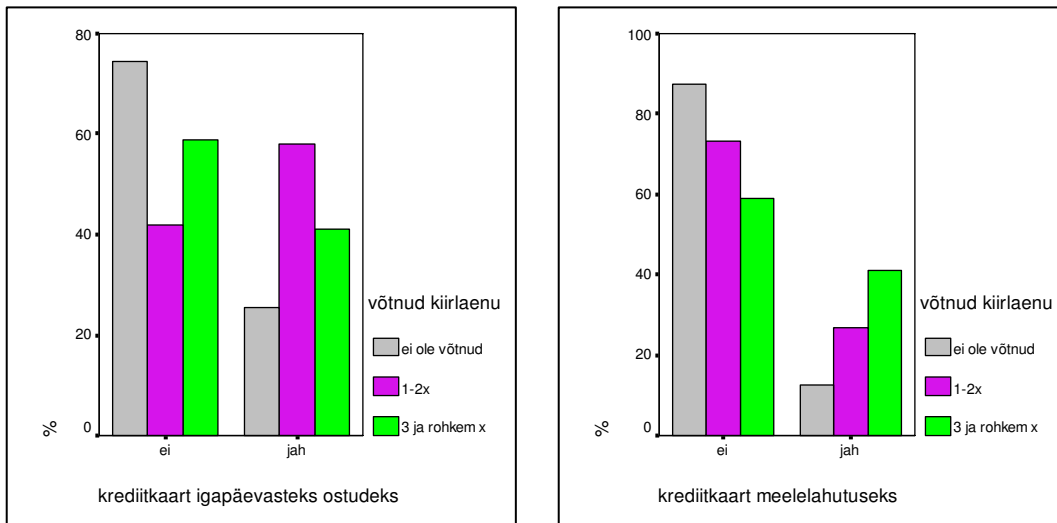
- **Kiirlaenuvõtmine käib käsikäs järelmaksu abil ostmisega**

KL võtjate seas on proportsionaalselt rohkem neid, kes on ostnud korduvalt asju järelmaksuga. Ühtlasi on KL võtjate seas vähem neid, kes ei ole kordagi järelmaksuga ostnud.

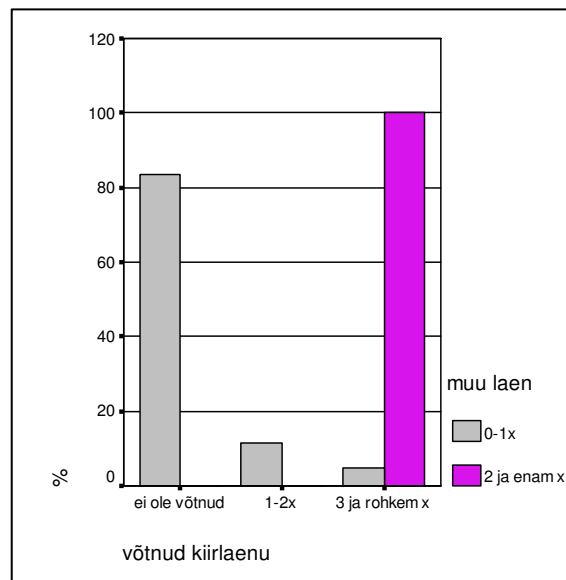

- Kiiralaenaja on krediitkaardikasutaja**

KL võtjad on enamasti ka krediitkaardi omanikud. Ja võrreldes teistega kasutavad nad maksevahendit rohkem igapäevaste ostude ja meelelahutuse tarbeks.

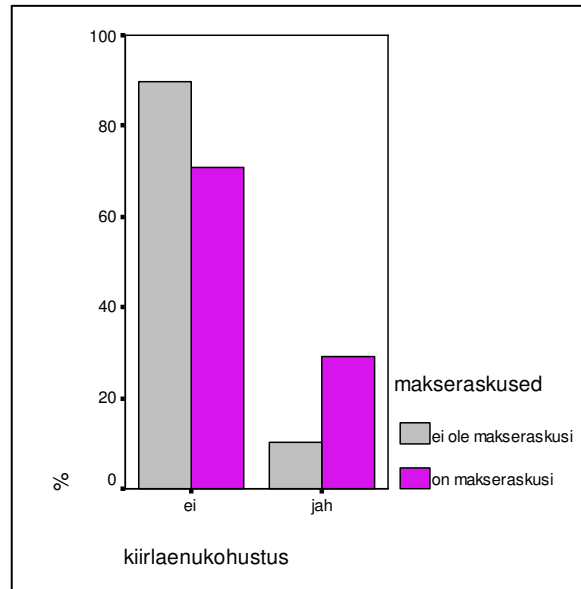
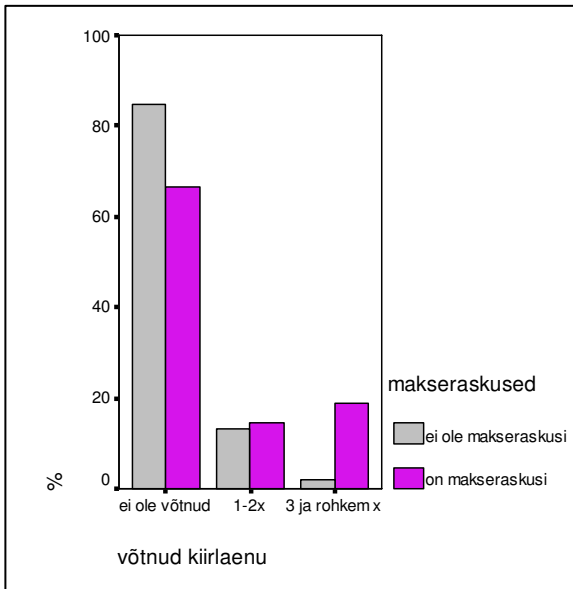
- Korduvalt KL võtnul on ka teised laenukohustused** (laen tavalvalt, krediitkaardivõlg vm; väljaarvatud õppe- kodu vm pikaajaline pangalaen).

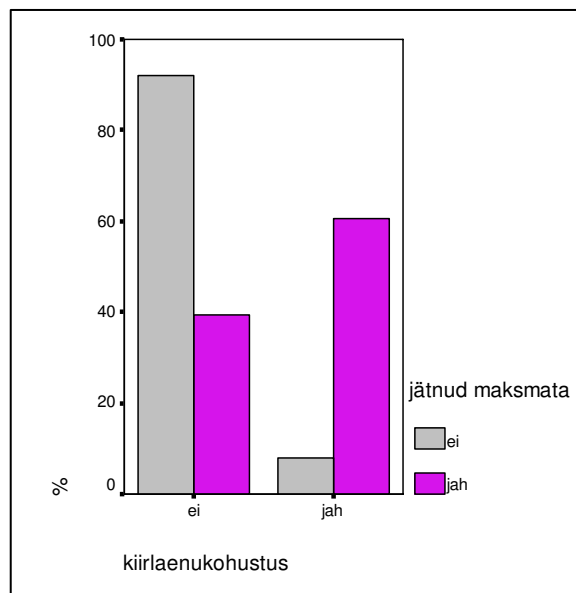

- **Kiirlaenajad kalduvad olema makseraskustes**

KL võtnute (ja hetkel KL-kohuslaste) seas on makseraskustes olijaid rohkem kui mittevõtnute seas.

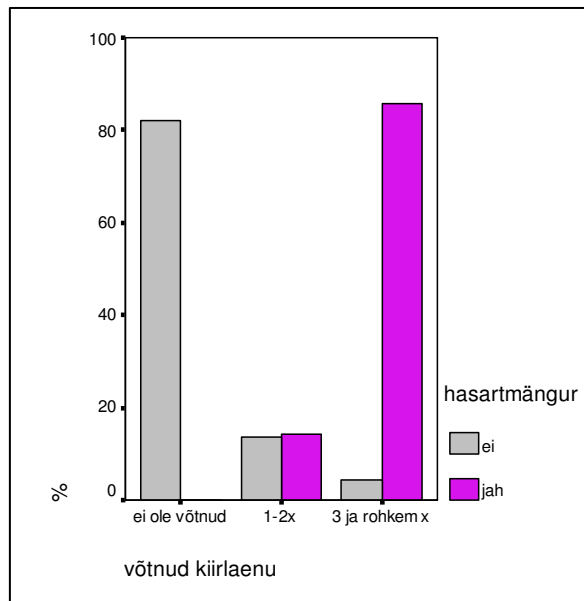

- **KL kohuslaste seas on rohkem võiglasti**

- **Hasartmängurid kiiralaenajatena**

Kõik uuringus osalenud kasiinosõitlased olid võtnud kiiralaenu, enamik neist korduvalt.

- **Kiiralaenaja psühholoogiline profiil**

Psühholoogiliste omaduste mõttes osutasid KL mittevõtnud ja 1-2x laenanud küllaltki sarnasteks. Küll aga joonistus selge erinevus välja korduvlaenajate ja KL mittevõtnute vahel.

- **Säästev planeerimine**

Võrreldes KL mittevõtnutega iseloomustab korduvlaenajaid madalam rahaasjade planeerimise ja säästva mõtteviisi tase. Nii hoiaku kui tegude mõttes. See tähendab, et nad jälgivad oma rahalist seisut ja kulutamist ebajärjekindlamalt, ei kaalutle kuigivõrd ning säästmisele eriti ei mõtle.

- **Rahaga seotud ärevus**

Korduvalt KL võtnud kalduvad olema rahaga seotud otsustes ärevamad ja ebakindlamad võrreldes nendega, kes kiiralaenanud pole. Rahateema muudab neid murelikuks, nii tulevikuperspektiivi mõttes kui juba tehtud väljaminekute pärast.

- Eluga rahulolu

3 ja enam korda KL võtnud on võrreldes teistega oma eluga vähem rahul - nii eneseteostuse, elutingimuste kui kvaliteediga üldiselt. Nad kalduvad kahetsema olnud ja sooviksid minevikku võimalusel teisiti korrata.

- Optimism

Korduvad kiirlaenajad on oma tulevikuväljavaadete suhtes kõhklevamad ja ebalevamad ning asjad ei näi nende jaoks nii lootusrikkas valguses kui teistele. Kui enamikku inimestest ei heiduta mõte rahalistesse raskustesse sattumisest, sest nende meelest on alati võimalik leida lisavõimalus raha teenimiseks, siis mitmeid kordi kiirlaenu võtnud inimene on pessimistlikum.

Testiskoorid: korduvalt KL võtnud võrreldes KL mittevõtnutega

	Korduvlaenajad (M)	KL mittevõtnud (M)
Säästev planeerimine	12,5	16,1
Rahaga seotud ärevus	19,5	17,1
Eluga rahulolu	16,3	21,8
Optimism	41,2	45,3

* erinevused on esitatud usaldusnivool $p < 0,01$

NB! Kiirlaenajad ei ole teistega võrreldes impulsiivsemad

Kiirlaenajad ei ole teistest isiksuseomaduste mõttes impulsiivsemad ega madalama eneseregulatsiooni-võimega.

• **Hasartmängusõltlased võrdluses teistega**

Kuna hasartmängijate grupp oli väga väike, ei saa tulemusi traditsioonilisest andmeanalüüsi loogikast lähtuvalt kindlasti üldistada. Samuti ei saa päriselt väita, et testiskoorid omadusi-hoiakuid adekvaatseimalt peegeldavad. Samas, nagu võis ka eeldada, on hasartmängusõltlaste eluga rahulolu võrreldes üldvalimiga tunduvalt madalam, nad on ka ebakindlamad ja pessimistlikud tuleviku suhtes. Samuti on mängurid rahaasjade suhtes vähem planeerivad ja säästmisele orienteeruvad. Rahaga seotud ärevuse ja ebakindluse osas ei erinenud aga mängurid antud uuringus teistest.

Kuna hasartmängusõltuvuse, nagu kõigi sõltuvuskäitumiste puhul on olulisel kohal impulsskontrolli temaatika, ilmnes antud tulemustest mõneti üllatusena, et mängurite impulsiivsuseskoor osutus üldvalimiga võrreldes

hoopis madalamaks ning enesekontrolli tase kõrgemaks. Tegemist võib olla ka selgelt kallutatud vastustega, sest eneseregulatsiooni probleematika on teraapias küllap fookuses olev teema.

Testiskoorid: hasartmängusõitlased (HNK kliendid) võrdluses teistega

	HNK kliendid (M)	Ülejäänud valim* (M)
Eluga rahulolu	15,3	19,3
Säästev planeerimine	12,0	15,1
Rahaga seotud ärevus	17,4	17,4
Tunnetatud enesekontroll	22,1	20,0
Düsfunktsionaalne impulsiivsus	15,5	17,3
Funktsionaalne impulsiivsus	17,8	18,6
Optimism	41,0	44,1

* va kinnipeetavad

JÄRELDUSED

Pscience'i uuring näitas, et kiirlaene võtvate inimeste profiil võib olla väga erinev, kuid nende seas on proportsionaalselt enam kesk- ja keskeriharidusega inimesi kui tarbimislaene mittevõtjate hulgas. Kiirlaenuvõtjate tarbimiskäitumine toetub ka muus osas krediidil põhinevatele teenustele (nt krediitkaart, järelmaks) ning laenukohustusi on korraga kanda mitmeid.

Kui 1-2 korda kiirlaenu võtnud inimesed ei erine oma psühholoogilise profiili poolest kuigivõrd nendest, kes tarbimislaenudega kokku puutunud pole, siis **korduvlaenajad** (3 ja enam korda) eristuvad küllalt selgelt. Nad on omadega keerulises seisus - sattunud võlgadesse, hädas igapäevase toimetulekuga ja paljudel juhtudel ka kasiinosõltuvuse küüsis. Korduvlaenajad näevad laenusaamises võimalust oma eelnevaid võlgu kustutada ja igapäevaeluga kuidagi toime tulla. Nende eluga rahulolu on võrdlemisi madal ja usk tulevikuväljavaadetes kehvem kui teistel. Nii et kui võis arvata, et korduvlaenajaid iseloomustab ehk isegi nõ kaitsev optimism („täpselt ei tea, aga küll kuidagi saab”-mõtteviis), siis uuring seda ei kinnitanud. Rahaga seotud otsustes on nad võrreldes teistega ärevamad ja ebakindlamad ega planeeri oma rahaasju järjekindlalt.

psience

koos loodud väärtus

Sissetuleku suurus, impulsiivsuse tase ega tarbimissõltuvuse määr kiiralaenuvõtjaid teistest ei erista. Mõte sms-laenu võtmisest sünnib pigem sotsiaalse konteksti, hetkeseisundi ja vähese informeerituse koosmõjul. Laene (eriti korduvlaene) võetakse sageli tugevas stressiseisus, mil kriitilise analüüsimise ja lahendusvariantide selekteerimise võime ongi nõrgem ja otsuste tegemisel lähtutakse selgelt ja tugevalt esitatud signaalidest (nt reklaamsõnumid). Samade vahendite abil on võimalik osutada ka kriitilistele punktidele ja suunata tähelepanu läbimõeldud valikute tegemisele.

Psience'i uuring oli esimene omalaadne Eestis, keskendudes **laenamiskäitumise psühholoogiliste tegurite teaduspõhisele analüüsile**. Andmata küll päris terviklikku teadmist laenukäitumise mehhanismidest ja taustateguritest, pakub uuring siiski olulist infot problemaatikaga fokuseeritult edasitegemiseks.

Psience on valmis teostama ka edasisi uuringuid ja osalema sekkumisprogrammide väljatöötamisel.